ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 9, številka 1-2, maj 2005 · ISSN 1408-2969

RESNICA

Tomaž Jereb

Dosegljivost resnice in realistična teorija

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Citiranje: Tomaž Jereb, »Dosegljivost resnice in realistična teorija«, *Analiza: časopis za kritično misel* 9, št. 1-2 (2005): 135–143.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Tomaž Jereb
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

DOSEGLJIVOST RESNICE IN REALISTIČNA TEORIJA

V svojem prispevku poskušam problematizirati realistični koncept resnice, kakor ga v svoji knjigi *A realist Conception of Truth* William P. Alston, in preko njega tudi dosegljivost resnice, kakor jo v svoji knjigi *Dosegljivost resnice* zagovarja Andrej Ule. Najprej predstavim Alstonovo korespondenčno pojmovanje resnice in minimalizem, ki ga Alston vključi v svojo realistično teorijo. V nadaljevanju pa poskušam pogledati, kako se takšno pojmovanje resnice obnese pri doseganju resnice: Ali nas takšno pojmovanje pripelje kaj bliže resnici kot ostale "konkurenčne teorije"?

Ključne besede: resnica, dosegljivost, minimalna teorija, realizem, korespondenca.

Korespondenčna teorija je najbolj znana in splošna teorija resnice. Z njenega stališča je – grobo rečeno – kandidat za resnico resničen, če in samo če se "sklada z dejstvi". Pri tem pa bi težko sploh za kateregakoli filozofa rekli, da je zagovarjal korespondenčno teorijo resnice v tej njeni najbolj splošni obliki. Naziv "realistična teorija resnice" izhaja iz tega, da zagovorniki korespondenčne teorije običajno sprejemajo obstoj realnega sveta in realnih dejstev, ki so pred mentalno ali umsko dejavnostjo subjekta, ki o njih tvori različne sodbe. V primeru, da bi nekomu, ki se ne ukvarja s filozofijo, dejali, naj nam opiše svojo teorijo resnice, bi to najbrž bila korespondenčna teorija. Tako jo imenujemo, ker je pogosto povzeta s slogani kot, na primer, "resnica je skladnost (korespondenca) z dejstvi" ali "resnica je ujemanje z realnostjo".

Aletični realizem

Eden najsodobnejših zagovornikov realizma William P. Alston s svojim aletičnim realizmom podaja eno najbolj kompleksnih sodobnih teorij resnice. Že na začetku svoje knjige *Realistična koncepcija resnice* Alston smisel aletičnega realizma povzame takole:

Realistična koncepcija resnice je pravi način za dojemanje resnice v smislu "jresnično", v katerem se uporablja za prepričanja, izjave in propozicije.

Resnica je pomembna. Pogosto je zelo pomembno, ali je določen nosilec resničnostne vrednosti resničen ali neresničen. (Alston, 1996: 1)

V samo središče aletičnega realizma pa Alston postavi pojmovanje resnice, ki ga označi za "realistično koncepcijo", ki jo najprej formulira na sledeč način:

> Izjava (propozicija, prepričanje ...) je resnična, če in samo če dejansko je tako, kakor pravi izjava.

In pravi, da nam že "sama 'vsebina' izjave – to, kar zatrjuje kot dejstvo – podaja vse, kar potrebujemo za določitev zahtev za resničnost stavka. V praksi to pomeni, da nam lahko 'ta' stavek – stavek, ki določa vsebino – pove, na kaj se izjava nanaša in ga nato uporabimo za natančno določanje pogojev za resničnost stavka. Za resničnost izjave se ne zahteva nič več od tega in nič manj ne bi zadostovalo." (*ravno tam*: 5) Vendar pa s tem Alston šele uvede svojo teorijo aletičnega realizma. Najprej še določi vse posamezne nosilce resničnostne vrednosti, pri čemer sam daje prednost propozicijam, upošteva pa tudi stavke, izjave in prepričanja. Zato naredi tudi splošne formulacije realističnega koncepta resnice, pri čemer svojo splošno formulacijo uporabi pri vsakem nosilcu resničnostne vrednosti in pri tem upošteva tudi posamezne specifične lastnosti nosilca, za katerega postavlja formulacijo. Tako dobimo naslednje formulacije:

I. Izjava je resnična, če in samo če je dejansko tako, kakor pravi izjava. (*ravno tam*: 22)

II. Prepričanje je resnično, če in samo če je dejansko tako, kot meni prepričanje. (*ravno tam*: 23)

Zgornji formulaciji pa se mu ne zdita popolnoma ustrezni, saj tako izjava kot tudi prepričanje vedno izhajata iz nekega nosilca prepričanja oziroma nekoga, ki izjavlja, zato Alston poda dve natančnejši formulaciji:

III. Izjava je resnična, če in samo če je dejansko tako, kakor pravi govorec v svoji izjavi.

IV. Prepričanje je resnično, če in samo če je dejansko tako, kot je nekdo, ki ima to prepričanje, prepričan, (*ravno tam*: 23)

Kot sem že omenil, vzame Alston za osnovne nosilce resnice propozicije, pri čemer je propozicija tudi vsebina prepričanj in izjav in je ontološko gledano neko obstoječe ali neobstoječe "stanje stvari", "stanje stvari", ki obstaja, pa lahko imenujemo tudi "dejstvo". (Alston, 1996: 23) Skozi posamezne poskuse ugotavljanja narave propozicij in slabosti teh poskusov pa Alston naredi oster rez in se odloči, da "za nas zadostuje, da povzamemo pojem propozicije kot nosilca resničnostne vrednosti", (*ravno tam: 22)* Nadaljnji formulaciji za propozicije pa izgledata tako:

V. Propozicija je resnična, če in samo če je dejansko tako, kakor tvorec izjave izjavlja s to propozicijo.

VI. Propozicija je resnična, če in samo če je dejansko tako, kot meni tisti, ki ima prepričanje, katerega vsebina je ta propozicija. (*ravno tam*: 23)

Pri vseh teh splošnih formulacijah (v nadaljevanju jih postavi še nekaj) gre Alstonu predvsem za to, da pokaže, kako lahko premišljujemo o resničnosti izjav,

prepričanj in propozicij ter kako je ta resničnost določena s tem, v kakšni meri je vsebina propozicije (izjave, prepričanja) dejansko realizirana. Dodatna in pomembna pridobitev pa se mu zdi tudi prosto prehajanje med različnimi nosilci resnice ter očitna predpostavka možnosti, da lahko vsako izjavo (prepričanje in propozicijo) konstruiramo v formulaciji "je tako, da (*ravno tam*: 25)

Naslednja pomembna formulacija, ki jo izvede Alston, je njegova formulacija (T)-stavkov ("T" kot *truth* -resnica, ne kot Tarski). Formulacijo uvede predvsem zaradi nadaljnje posplošitve in ločitve od govornega dejanja – torej kot neposredno formulacijo pogojev za resničnost propozicije (od tu naprej se Alston ukvarja tako rekoč samo še s propozicijami). Da se ne bi zapletal v razlage narave propozicij, jih opredeli kot neanalizirane celote in generalizira čez vse skupaj. Najprej torej vzame Tarskega (*T)* formo za stavke:

X. Propozicija, da *p*, je resnična, *čče p*. (*ravno tam*: 27)

Tako se sedaj vsaka izjava, ki ima obliko, kot *jo* določa T-shema, imenuje T-izjava. Na tak način "dobimo realistični koncept propozicijske resnice". (*ravno tam*: 27)

Vsaka podobnost med Alstonom in Tarskim pa je tako rekoč naključna, saj Tarski dela definicijo resnice za vsak formaliziran jezik posebej, medtem ko gre Alstonov projekt v smeri razvijanja neformalnega, diskurzivnega razumevanja tega, kaj za propozicijo (izjavo, prepričanje) pomeni, da je resnična ali neresnična, in ga zanima predvsem jezik na splošno. Vseeno pa se Alston nekoliko nagiblje v smer, da bi Tarskega materialni pogoj adekvatnosti, ki je formalno izražen v T-shemi, lahko pomenil to, da vsebina nosilca resnice vsebuje vse, kar potrebujemo za določitev pogojev resničnosti nosilca. Posebej pa še poudari, da T-shema ni *izjava*, temveč shema oziroma oblika izjave in vsaka T-shema zagotavlja pogoje za resnico določene posamezne propozicije (ne na splošno). Zato oblikuje novo posplošeno formulacijo T-sheme:

XIII. (*p*) Propozicija, da *p*, je resnična, *čče p*. (Alston, 1996: 28)

Edini problem, ki se pojavi pri tej formulaciji, je težava s kvantifikacijo, ki se tu uporablja, saj to ne more biti standardna predmetna kvantifikacija, kjer spremenljivko zamenjamo s singularnimi izrazi, ki se nanašajo na bitnosti v domeni spremenljivke. Tu se namreč to, kar v posameznem Tstavku nadomesti spremenljivko, ne nanaša na nobeno bitnost – zato potrebujemo *substitucijsko kvantifikacijo*. *Pri* substitucijski kvantifikaciji ne gre za to, ali je posamezen stavek resničen zaradi določenih predmetov, temveč ali so posamezne izjave (substitucijske instance kvantificirane izjave, ki nas zanima), ki izhajajo iz primernih substitucij za spremenljivke, resnične. Kar pa ni sprejemljivo za vse (saj poleg določenih drugih težav prinaša tudi problem krožnosti), zato Alston za tiste, ki bi se radi izognili substitucijski kvantifikaciji, postavi še svojo metajezikovno razlago propozicionalne resnice za T-shemo, pri čemer ostaja temeljna ideja tega pristopa razlage realistične resnice, da je vsaka T-izjava konceptualno in analitično resnična:

XIV. Za določitev (nujno) nujnih in zadostnih pogojev za dano propozicijo R

uporabimo tale recept. Oblikujte T-izjavo s substitucijo stavka, ki izraža R za p v T-shemi. Ta T-izjava bo konceptualno, analitično resnična in nam bo zato dala (nujno) nujne in zadostne pogoje za resničnost R. (*ravno tam*: 30)

Zadnjo in predzadnjo (XIII. in XIV.) formulacijo Alston poimenuje kar *minimalistična razlaga resnice*. Pri čemer Alston sledi Horwichu (1990), podobnosti pa so predvsem v tem, da se za razliko od "robustnih teorij" Alston ne ukvarja s samo strukturo propozicij, ne uporablja tipičnih korespondenčnih terminov (ujema, sklada ...) in da na desni strani XIII. formulacije ni besede "dejstvo". Poleg tega pa o XIII. in XIV. formulaciji nikjer ni zapisane nobene trditve, da naj bi to bila *definicija* resnice. Seveda se zato samo od sebe postavi vprašanje, kaj je s predhodnimi formulacijami? Zanje Alston preprosto prizna, "da je minimalizem predmet stopenj. Teorija je lahko bolj ali manj ambiciozna, bolj ali manj skromna, bogatejša ali revnejša, bolj ali manj zgoščena." (Alston, 1996: 34)

Alston pa se od Horwicha tudi močno razlikuje – najprej že v tem, da se za razliko od njega ne zanaša zgolj na T-shemo,- še bolj pa se razlikuje pri samem realizmu o resnici. Alstonu z njegovo vpeljavo propozicij kot obstoječih ali neobstoječih stanj stvari (če je propozicija resnična, ji lahko rečemo dejstvo) in poudarjanjem tega, da stavek že sam v sebi nosi pogoje svoje resničnosti, uspe zastaviti teorijo resnice, ki je hkrati minimalna, po drugi strani pa ne opušča resnice. Po Alstonovem mnenju je aletični realizem osnovna oblika realizma, saj lahko vsemu, v kar smo prepričani, pripišemo resničnostno vrednost, zato ta interpretacija resnice vpliva na status vseh prepričanj, koncept resnice pa je realističen, "ker *vsa* naša prepričanja svojo resničnostno vrednost dolgujejo dejstvu, da so na določen način povezane z realnostjo onstran njih samih", (*ravno tam*: 8)

Do tu je bilo govora samo o prvi Alstonovi tezi aletičnega realizma, ki pravi: "Realistična koncepcija resnice je pravi način za dojemanje resnice v smislu 'resničen', v katerem se uporablja za prepričanja, izjave in propozicije." (*ravno tam*: 1) Druga teza, ki pravi, da je pomebno, da stavkom, prepričanjem in podobnemu pripišemo resničnostno vrednost in je zato resnica pomembna (Alston, 1996: 6), od prve – čeprav je aletični realizem predstavljen kot zveza obeh – ni odvisna. Obravnave druge teze se Alston loti šele na koncu, pri čemer poudari, da nima namena še enkrat podajati svoje teorije, temveč mu gre predvsem za to, da pokaže pomembnost določanja resničnostnih vrednosti. Najočitnejši odgovor na vprašanje "Zakaj je pomembno, da se sprašujemo, ali so naša prepričanja resnična ali ne?" se mu zdi ta, da zato, "ker je za nas pomembno, da določimo, katera stanja stvari obstajajo, ker to vpliva na naša praktična ali teoretska delovanja", (*ravno tam*: 235)

Zato se Alston podrobno posveti epistemologiji in jo najprej razdeli na vednost (znanje) in upravičevanje. Vednost nato opredeli s precej splošno tezo, "da je resničnost p-ja nujni pogoj včdenja, da *p" (ravno tam*: 240), pri čemer se sklicuje na poglaviten pristop 20. stoletja, ki pravi, da je vedenje, da *p*, neke vrste prepričanje, da *p*, ki izpolnjuje še določene nadaljnje pogoje – tem pogojem, ki

prepričanje spremenijo v vedenje, pa se je ponavadi reklo *upravičenje*: "Vedeti, da *p*, pomeni imeti resnično upravičeno prepričanje, da *p." (ravno tam*: 240) Od tu naprej potem Alston ugotavlja, da je relacija med znanjem in resnico precej manj kompleksna kot njena relacija z upravičenjem, saj je možno, da smo upravičeno prepričani, da *p*, hkrati pa *p* ni resničen. In na tej točki Alston pokaže, da resnice ne moremo identificirati s kakršnimkoli upravičevanjem (*ravno tam*: 241) in da se zdi precej razumno predpostavljati, da sta upravičevanje in resnica bistveno povezana, pri tem pa je odvisnost na strani upravičenja.

Podobno se tudi Ule pri svojem opredeljevanju dosegljivosti resnice sklicuje na to, da je resnica eden od treh terminov klasične definicije znanja, kjer vedno, kadar govorimo o znanju in njegovi dosegljivosti, govorimo tudi o resnici. Tradicionalno definicijo znanja pa Ule postavi tudi v zaostreni obliki: "Če je kdo racionalno prepričan, da *p*, potem je prepričan tudi, da ve, da *p*. Torej prepričanje tu implicira prepričanje o znanju. Seveda od tod nujno izhaja, da prepričanje, da *p*, implicira prepričanje o resnici propozicije *p."* (Ule, 2005: 275) Celotno vprašanje dosegljivosti resnice se tako pri Uletu združi z vprašanjem o dosegljivosti znanja: če imamo neko znanje oziroma dostopnost (čeprav zgolj potencialno) do znanja, potem nam to zagotavlja tudi dosegljivost resnice. "To pomeni, da moramo tedaj razumeti doseganje resnice/izogibanje zmotam kot 'sinhroni' spoznavni cilj, ne pa kot neki proces v času ('diahroni' cilj). Ne more biti npr. doseganja resnice in izogibanja zmotam *na dolgi rok" (ravno tam*: 176) Pri resnici kot spoznavnemu cilju gre torej za to, da smo lahko prepričani v to, da imamo resnico tu in zdaj. Skeptik sicer s svojim argumentom lahko ogrozi sleherno eksplicitno opredelitev naših prepričanj o znanju, ne more pa ogroziti implicitnega znanja v celoti, saj tudi on sam argumentira znotraj njega.

Ule pa se posveti tudi vprašanju o razmerju med pojmom resnice in kriterijem resnice ter dosegljivostjo resnice in ugotavlja, da se zdi "naravnost samo po sebi razumljivo, da ko želimo kaj spoznati, težimo k resnici in se izogibamo zmoti. Želimo maksimizirati resnico in minimalizirati napačnost." (*ravno tam*: 275) Vendar pa hkrati opozarja, da bi to lahko hitro dosegli, če ne bi verjeli v nič, kar pa bi seveda popolnoma onemogočilo doseganje znanja. Na osnovi analize različnih kriterijev resnice in primerjav s T-stavki kot jedrom govorjenja o resnici, ugotavlja, da se kriteriji resnice načeloma ne prekrivajo s T-shemo (še posebej pri resnici kot korespondenci), zato opozarja, "da vsaka teorija resnice, ki sprejema ekvivalenčno shemo govora o resnici (npr. v obliki *T-stavkov)*, implicira načelno razliko med pripisovanjem resnice in epistemskimi merili (standardi) resnice, vsaj če pristanemo na klasično logiko", (*ravno tam*: 282) Na prvi pogled lahko to vodi do skeptičnega zaključka, da je resnica na splošno nedosegljiva. Ule zato pred skeptičnimi ugovori brani tezo o resnici kot intrizičnem (notranjem) spoznavnem cilju, čeprav nimamo nobenega zanesljivega védenja o vedenju, pri čemer pa opozarja tudi na razliko med eksplicitnim in implicitnim vedenjem. Čeprav skeptiki napadajo vse eksplicitne oblike védenja, to je, vse poskuse eksplicitnega vedenja, je še vedno mogoče, da nekaj (implicitno) vemo, ne da bi vedeli, da vemo.

Če to ponazorimo z Uletovo prispodobo o spoznavnem *"toku resničenja"*, tudi

skeptik plava v tem toku (oziroma ga tok nosi), čeprav se morda zdi, da uspešno plava proti toku, ga tok resničenja vseeno vleče naprej. Metafora spoznavnega toka resničenja je posrečena tudi zato, ker nazorno povezuje vstopanje realnosti same – tega od spoznavajočega subjekta neodvisnega sveta – v to, kar bi lahko imenovali teorija, in namiguje, da ta tako imenovani realni svet ni nekaj onstranskega, temveč sega v naše izkustvo in teorije, tako kot ljudje živimo tudi v tistih svetovih, za katere lahko rečemo, da so zgolj mentalni in jezikovni konstrukt – mi sami smo torej svoj model, ki živi v svojih teorijah. Zato se Ule čudi, zakaj bi bila domnevna posledica sprejetja realizma neko povsem nedostopno območje in posledičen skepticizem, ki ne bi bil zgolj hipotetično-logična, temveč tudi realna možnost: "Prav neverjetna in brezupna drznost se zdi govoriti o tem, da realizem *terja* obstoj 'neodvisne stvarnosti', povsem nedostopne človeku, ki je morda povsem drugačna od vseh naših izkustev, konceptov, teorij, predstav." (ravno *tam*: 290) Potrebno pa je opozoriti, da Ule v svoji ontologiji ločuje med *predmetnostjo*, ki je implicitna celota bivajočega – lahko bi jo poimenovali kar narava –, *svetom*, ki je logično urejena predmetnost in je implicitna celota dejstev (vseh obstoječih stanj stvari), in *stvarnostjo*, ki je celota obstoječih in neobstoječih (vendar možnih neobstoječih) stanj stvari v logičnem prostoru: po ekstenziji je stvarnost enaka pojmu sveta, po intenziji pa ne, ker se nanaša tudi na to, kar bi lahko bilo možno, a ni dejansko. To skupaj kot neka ontološka celota nam omogoča pravilno semantično obravnavo: "Šele odnos med teorijo (jezikom) in svetom oz. stvarnostjo nam omogoča pravo semantično interpretacijo teorije (jezika), torej resnične in neresnične stavke. Tega ne omogoča zgolj odnos med teorijo (jezikom) in predmetnostjo brez njene 'vložitve' v *skupni* logični prostor jezika – sveta." (*ravno tam*: 290-291) Pri čemer gre Uletu v prvi vrsti za to, da prepreči poenostavljene rešitve odnosa jezik – svet, zaradi katerih so propadli številni realistični in antirealistični projekti.

Ravno zato Ule v tem kontekstu predlaga svoj *realizem s človeškim obrazom*:

> "Jezik se ne 'veže' na svet le z vzročnimi vezmi med referenčnimi predmeti in uporabniki imen, razen če ni vzročnost sama konceptualizirana v logičnem prostoru jezika – sveta, to pomeni v logičnem prostoru teoretskih konceptualizacij, ki jih dopušča stanje znanja in jezik v določeni kulturi in določenem času. To je nujni *antirealistični element slehernega realizma*, po drugi strani pa vsak svet in stvarnost zajemata isto predmetnost. (...) Obstoj človeštva v vedno kompleksnejšem svetu je posredni dokaz temeljne ontološke kontinuitete in identitete predmetnosti. To je nujni *'realistični element slehernega antirealizma'*. V tem smislu trdim, da ni čistega realizma in še manj čistega antirealizma. (...) – 'realizem s človeškim obrazom', ki ni le *notranji* realizem (ki se drži človekovega izkustva in jezikovno-konceptualnih shem, kot želi Putnam), temveč tudi *zunanji* (svet in stvarnost nista le mentalno-jezikovni konstrukciji; imata tudi svojo predmetno dimenzijo, ki presega vse diskurze, izkustva in prakse)." (*ravno tam*: 291)

V tem smislu "realizma s človeškim obrazom" se Ule vrne h korespondenčni teoriji resnice in problematičnosti posameznih meril resničnosti, za katera

ugotavlja, da niso odvisna samo od logike, temveč tudi od empiričnih spoznanj in posameznih posebnih ved ali teorij, znotraj katerih so postavljeni stavki. Logična pravila so tako le zadostna, ne pa tudi nujna (različnim stanjem stvari ustrezajo logično neekvivalentni stavki), ki pa se jih, vse dokler se nahajamo v *horizontu resnice*, ne moremo znebiti, "kajti svet kot korelat jezika (sveta) je logično strukturiran svet, je svet obstoječih in neobstoječih stanj stvari, ne pa nekakšna predlogiška predmetnost". (*ravno tam*: 292) To pa se razširi tudi na posamezne opise stvarnosti, ki lahko bolj ali manj ustrezajo, če jih gledamo z iste točke opazovanja, lahko pa so popolnoma različni, če so podani z različnih lokalnih zornih kotov opazovanja – za posamezne opise tako lahko predpostavljamo, da niso več relativni, če obstaja neka točka, s katere jihlahko *primerjamo*. "Ne moremo pa najti 'absolutne' točke zrenja, ki bi bila nad vsemi lokalnimi zornimi koti in bi enolično presodila, *kaj je v njih* realnega in kaj zgolj virtualno. A za naš skromni realizem te točke ne potrebujemo." (*ravno tam)*

Seveda je takšno gledanje le eno od možnih in morda premalo logično striktno, vendar pa drži, da so vsi odgovori na posamezne težave določenih teorij vsaj načeloma logične narave in prihajajo s strani analitičnih filozofov. Obstaja pa še možnost, kjer tako kot *Ule (Ule, 2004: 198-201)* na korespondenčno teorijo resnice gledamo kot na teorijo resnice, ki stavek, misel in svet povezuje v enoten ontološko logičen okvir *skozi* vprašanje, kako določena teorija resnice pojmuje *ekvivalenčne eksplikacije* resnice. Pogledati moramo torej, kako posamezne teorije pojmujejo ekvivalenci:

1. "*p*" je resničen, če in samo če *p*,
2. propozicija, da *p*, je resnična, če in samo če *p*.

V primeru, da sta ekvivalenci (1) in (2) nujni, je tudi *pojem resnice* odvečen. "Če sprejmemo idejo, da sta ekvivalenci (1) in (2) nujni, potem so dopustne le tiste substitucije na mesto '*p*' na levi strani ekvivalenc, ki ohranjajo nujnost ekvivalenc. Zamenjavo stavka *p* s stavkom *q* dopuščamo le tedaj, ko sta *nujno ekvivalentna*, npr. *tedaj, če ima q* isti smisel kot stavek *p."* (Ule, 2004: 199) Ponavadi se druga ekvivalenca jemlje za nujno, pri prvi pa se dopušča, da bi lahko bila tudi kontingentna (stavek *p* na desni strani pove to, kar je ime *"p"* na levi). Pri vsem tem pa je zame najbolj zanimivo, v kolikšni meri določene teorije resnice zamenjave upoštevajo. Posebej je še zanimivo delovanje tega, kar Ule imenuje *netrivialna misel* (Ule, 2004: 199):

> *"Stavek je resničen natanko tedaj, ko obstaja stanje stvari, ki ga stavek opiše."*

Korespondenčne teorije resnice ponavadi načeloma dopuščajo razliko med vsebino stavka in dejstvom, ki ga ta izraža, saj lahko isto dejstvo izrazimo na več različnih načinov. Seveda pa pri tem ostaja vprašanje, kaj je dejstvo in na kakšen način je v zvezi s stavkom, še vedno odprto. Pri vsem tem lahko skupaj z Uletom domnevamo, da nekatere teorije dopuščajo takšne zamenjave, druge sploh ne, tretje pa dopuščajo samo nekatere:

> "Lahko torej sklepamo, da je korespondenčna teorija v nekem smislu

> *maksimalna* glede na druge teorije resnice, maksimalna je glede na to, da se pri ekvivalenčnih eksplikacijah resnice zadovolji z materialno ekvivalenco (med stavkom *'"p' je resničen"* in p) in dopušča zamenjavo stavkov (propozicij) na levi ali desni strani ekvivalenčnih pogojev z vsemi stavki (propozicijami), ki opisujejo isto stanje stvari." (Ule, 2004: 200)

Če torej gledamo na teorije resnice na takšen način, so minimalne teorije resnice tiste, ki ne dopuščajo nobenih takšnih zamenjav, saj dopuščajo le nujne ekvivalenčne pogoje. Med te slednje pridejo na skrajnem koncu varčne teorije resnice, blizu njih se postavi semantična teorija resnice, ostale teorije pa se postavljajo nekje vmes. S tem pa tudi Alstonova suverena trditev, "da je minimalizem predmet stopenj" (Alston, 1996: 34), pride v neko povsem novo luč.

Logično-filozofska prednost korespondenčne teorije pred ostalimi teorijami je po Uletovem mnenju v dejstvu, da dopušča netrivialne substitucije v T-stavkih, tako da podaljšamo T-stavke in dopustimo substitucijo stavkov oziroma propozicij, ki se nanašajo na neko ekvivalentno stanje stvari – to je substitucija stanj stvari, ki so v svetu identična (predstavljajo ista dejstva), medtem ko ostale teorije take substitucije sploh ne dopuščajo ali pa jo napravljajo za nepomembno; pri čemer se tu pojavlja pomembno vprašanje o identiteti dejstev oziroma stanj stvari. Korespondenčna teorija je, glede na dopuščene substitucije na polih ekvivalenčne ekspozicije resnice, maksimalna glede na druge vrste teorij resnice.

> "Vzemimo to shemo v propozicionalni obliki: propozicija, da *p*, je resnična, če in samo če *p*. Videli smo, da lahko pri tej shemi zamenjamo desni nastop stavka p le s takšnim stavkom, ki predstavlja *opise istega stanja stvari*. Tedaj in le tedaj, kadar stavek *p* in *q* opišeta isto stanje stvari (isto možno dejstvo), bo zamenjava *p* s *q* na desni strani ekvivalenčne sheme predstavlja netrivialno operacijo, ki bo govorila o resnici stavka *p*. Seveda ne moremo vnaprej navesti meril za ekvivalentne opise istih dejstev, kajti to ni samo stvar logike, temveč empiričnih spoznanj, zlasti je stvar posebnih ved oz. teorije, v okviru katere postavljamo stavke." (Ule, 2004: 291)

Osnovni problem korespondenčne teorije vidi Ule v opredelitvi pojma dejstva oziroma stanja stvari, ki ustreza propoziciji, in to na tak način, da bi bila ta opredelitev logično neodvisna od navajanja te propozicije v naši misli ali jeziku. Po njegovem mnenju lahko stanja stvari tako opredelimo, če upoštevamo formalna in vsebinska merila za enakost stanj stvari (dejstev), ki jih vsebujejo posamezne teorije. Pri čemer so logična pravila le zadostna, ne pa tudi nujna (različnim stanjem stvari ustrezajo logično neekvivalentni stavki). Dodatna težava korespondenčne teorije pa je torej tudi to, da samo predpostavlja nek obstoj objektivnega kriterija za netrivialno identiteto stanj stvari (dejstev, situacij), pri čemer pa ne predpostavlja tudi stanj stvari oziroma *je* njihova razlaga nezadostna, kar pa postane po Uletovem mnenju resen problem predvsem tedaj, kadar od takšne teorije pričakujemo preveč in od nje zahtevamo nek dokončen odločujoč kriterij resnice. V tem smislu je Alstonov aletični realizem

predvsem obramba realizma pred antirealizmom, medtem ko se problematiki dejstev in kriterijev resničnosti bolj ali manj spretno izogne.

ATTAINABILITY OF TRUTH AND THE REALIST CONCEPTION OF TRUTH

In my paper I try to present a realistic conception of truth, as represented by William P. Alston in his *book A realist Conception of Truth*, together with attainability as represented by Andrej Ule in his book *Dosegljivost resnice*. On first place I present conception of truth and minimalism as represented by Alston in *realistic conception* of truth. Then I try to show, how and if such a conception of truth can toke us in our *attaining of* truth itself.

Keywords: truth, attainability, minimal theory, realism, correspondence.

Literatura

Alston, W. P. (1996). *A Realist Conception of Truth*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Horwich, P. (1998). *Truth*. Oxford: Clarendon Press.

Horwich, P. (1994). *Theories of Truth*. Cambridge: University Press.

Lynch, M. P. (2001). *The Nature of Truth – Classic and Contemporary perspectives*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Russell, B. (1912). *Truth and Falsehood*. Oxford: Oxford University Press.

Sruk, V. (1995). *Filozofija*. Ljubljana: CZ.

Ule, A. (1997). *Mali leksikon logike*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.

Ule, A. (2001). *Logos spoznanja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, A. (2004). *Dosegljivost resnice*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.